

Ratio igitur hujus condemnationis est, quia 1) *non omnia haec*, quae in illis thesibus asseruntur, legitimam causam continent, 2) neque omnia de restrictione *late mentali* intelliguntur.

774 III. Affabilitas et comitas. 1. Secundum earum *definitionem* virtutes sunt, quae procurant, ut conversatio grata et decens sit, spectata conditione personae, i. e. neque nimis blanda, neque asperior: quod si potissimum in alloquio spectatur, affabilitatem habes; si in actionibus et officiis, comitatem.

2. *Officium* harum virtutum est, proximo sese cum moderatione accommodare idque in rebus seriis; nam si ludus et animi recreatio spectatur, extrapeliam habes, de qua supra dictum est occasione modestiae.

3. *Peccata contraria* sunt 1) blanditiae et adulatio, quae omnia in aliis laudant atque ubique, etiam contra rectam rationem, sese accommodant; 2) morositas, quae parum se accommodat, ubique difficilem se praebet aliisque contradicit. Utrumque peccatum *per se* peccatum veniale tantum est; nihilominus ex adulatione non raro peccata gravia fiunt.

775 IV. Liberalitas. 1. Secundum *conceptum* suum virtus est, quae amorem pecuniae moderatur atque hominem promptum reddit ad eam expendendam. — Quodsi moderatio affectus pecuniae spectatur, liberalitas ad virtutes temperantiae annexas referenda est; si autem ipse externus actus manifestationis respicitur, qui ad alios dirigitur, virtus est iustitiae annexa, ejusque formale objectum illa honestas est, quod deceat hominem et consentaneum sit ejus sociali naturae, in alios bona externa elargiri.

2. *Peccata opposita* sunt 1) avaritia; et 2) profusio seu prodigalitas, quae distribuit bona a) iis, quibus non oportet, b) plus quam oportet, c) in res, in quas non oportet: peccatum *per se* veniale tantum est: quamquam mortale peccatum facile potest adjungi. De avaritia vide, quae supra dicta sunt de peccatis capitalibus.

776 V. Misericordia 1. *definitur* virtus, quae inclinatur ad compatiendum et sublevandum miseriam alienam. — Quamquam igitur actus externos cum liberalitate eosdem saepe habet, tamen formaliter diversa est, quum honestatem illam respiciat, quae est in sublevandis alienis miseriis.

2. *Objectum* igitur remotum sunt miseriae aliorum hominum, tum mala corporalia et temporalia, tum mala spiritualia et alterius vitae; proximum objectum materiale sunt actus illi, quibus aliorum malis occurritur.

3. Haec virtus imprimis est divini numinis imitatrix, quum S. Script. innumeris locis testetur: „Universae viae Domini misericordia et veritas“ Ps. 24, 10, et „Superexaltat autem misericordia iudicium“ Jac. 2, 13; eaque potissimum a Christo Domino commendatur, licet non tam formalis misericordia, quam misericordia materialis ex caritate oriunda. Quare etiam ejus opera seu officia vide supra, ubi de caritate in proximum ejusque officiis actum est n. 598 sqq.

VI. Addit S. Thom. vindicationem et epieikeiam sive aequitatem. — Verum vix opus est de illis plura dici, quum vindicatio ad iustitiam vindicativam referatur, quae in personis publicis inesse debeat, in privatis facile sit vitiosa. Aequitas autem seu epieikeia pro speciali virtute non est necessario habenda; est enim officium prudentiae, — id quod epieikeiae adscribitur — contra verba legis secundum altiorem considerationem, ejus (vel saltem supremi legislatoris, Dei) mentem in extraordinariis casibus interpretari.

Caput III.

De iis virtutibus iustitiae annexis, quae debitum legale respiciunt: pietate, observantia, obedientia.

S. Thom. l. c. q. 101—105, Lessius l. c. cap. 46, Reuter t. 2 n. 228 sq., Müller l. c. § 83 et 85.

I. De pietate. 1. Pietatis vox non uno sensu adhibetur. Sumitur pro devotione et cultu divino; sumitur pro misericordia et opitulatione erga indigentes. Sed alio prorsus sensu accipitur, si de hac *speciali* virtute sermo est: sic enim est virtus, quae respicit *principium nostri ortus*.

2. Definitur autem virtus, qua parentibus, patriae et sanguine junctis officium et cultus praestatur. — Primarie respicit parentes ut proximam ortus nostri causam; redundat dein 1) in patriam, utpote per quam parentes potuerint nobis ortum convenientem atque educationem congruam praestare; 2) in consanguineos propter conjunctionem sanguinis et ortus communis.

3. Extenditur illa virtus etiam in conjuges et liberos, ita ut officia, quae conjugum a conjugum, et quae liberis a parentibus debentur, etiam *pietatis* officia dicantur: quamquam ratio honestatis *infima specie* non eadem est. Convenit nimirum eatenus cum pietate a filiis exercenda, quod ipsi parentes etiam in suis filiis communem stirpem et progenitorum suorum propaginem quodammodo revereri debeant — cf. I Tim. 5, 4, ubi S. Paulus docet, ut sic discat vidua „mutuam vicem reddere parentibus“ —: discrepat autem, quia haec reverentiae causa remotior est, proxima relatio superioritatis et gubernandi officium.

Similis ordinis, non ejusdem, est pietas, qua obligamur parentibus spiritualibus. Imo haec pietas, etsi in beneficio altioris ordinis nititur, principalis pietas non est; quae semper ad parentes corporales refertur. Nulla enim alia relatio adeo intima, immutabilis et omnium aliorum bonorum fundamentum est, quam relatio ad illos.

4. *Formale objectum* pietatis est illa honestas, quae est in praestando honore et officio propter hanc specialem superioritatem, quam principium ortus habet super eos, quibus ortum dedit: specialis enim in ea excellentia et dignitas elucet, quae cum nulla alia communis est. — *Objectum materiale* sunt omnia illa officia, quae parentibus etc. debentur, vel potius actiones illae omnes, quibus id, quod in *sua specie* debetur, in concreto praestatur, sive singularis illa actio debita est sive non. — Debetur autem ex pietate parentibus *reverentia, amor, obedientia*, prout postea in quarto decalogi praecepto fusius explicabitur.

5. Pietas violatur iis actibus, qui debito officio contrarii sunt. Quoniam autem id, quod debetur, non est ejusdem virtutis infimae speciei: etiam peccata contra pietatem non ejusdem infimae speciei malitiam continent.

II. Observantia pietati similis est: sic enim vocatur virtus, qua honor et obsequium alteri praestatur propter quandam excellen-

tiam, imprimis *gubernationis*, dein etiam propter eam excellentiam, quae non in actuali quidem gubernatione, sed in quadam ejus aptitudine — quae tandem in qualibet majore seu meliore qualitate inveniri potest — consistit.

Haec gubernandi excellentia etiam parentibus erga filios inest, quamdiu sunt sub paterna potestate: at necesse non est, ut dicantur filii duplici virtutis specie parentibus alligari, ita ut si inobedientia peccent, et pietatem et observantiam malitia specificè duplici laedant; sed una virtus pietatis altiore et eminentiore modo etiam id continet, quod est observantiae honestas.

Observantia, quum excellentiam unius supra alterum respiciat, ex excellentia *diversi plane ordinis* etiam *diversa virtus* fit; id tamen non obtinet, si ordo idem, *gradus* excellentiae diversus est.

Distinguitur potissimum 1. observantia *politica et religiosa*; 2. religiosa observantia est aut naturalis, aut supernaturalis, ad quam posteriorem praeter observantiam erga praelatos ecclesiasticos pertinet observantia in Sanctos, sc. *dulia*, et *hyperdulia*, qui vocatur cultus erga B. Mariam V., de quibus tractantes *de religione* diximus.

779 III. Obedientia. 1. Haec ut *virtus* quidem formaliter ab aliis distinguitur, ejus autem *debitum* pars illius debiti est, quod exigit observantia, pietas, religio.

2. *Formale objectum* seu motivum est honestas illa, quam habet id ipsum, quod est „subjectum esse voluntati Superioris, sese voluntati ejus, qui praecipere potest, conformare“. — *Objectum materiale* est praecceptum vel voluntas declarata Superioris; *objectum cui* est Superior, qui auctoritatem in alterum habet.

3. Prima ratio formalis objectiva in hac virtute est *jus et potestas regendi*. Quae quum ex diversa radice oriri possit, multiplex est. Scilicet 1) ratione praelationis causae super effectum potestatem jubendi habent Deus et parentes, 2) ratione praelationis totius super partes respublica, 3) ratione spontaneae subjectionis herus, dein Superior religiosus, cujus potestas per auctoritatem S. Pontificis completur.

4. Attamen ex diversis illis titulis probabiliter non infertur obedientia specificè distincta, maxime quum ad divinam legem tandem omnia reducuntur; sed obedientia respicit legitimam imperandi potestatem, undecunque oriatur. Verum etsi obedientia qua talis non distinguatur, tamen communiter adjungitur alia virtus eaque specificè diversa pro diversa imperandi potestatis origine, religio, pietas, observantia, quia communiter aderit in obediente affectus, per obedientiam Superiori obsequium, honorem praestandi; idque saltem si obedientia *formalis* seu affectus subjacendi Superioris voluntati exercetur. Id tamen addi potest, quando obedientia *exigitur*, non exigi formalem obedientiam, sed sufficere materialem ex quocunque alterius virtutis motivo; at formalis obedientia opus est virtutis non medioeris.

5. Dixi supra, motivum internum obedientiae respicere subjectionem et conformitatem erga *voluntatem* Superioris, qui *praecipere* possit. Ita videtur esse mens Sⁱ Thomae q. 104 a. 2 in corp. Scio equidem,

alios aliter sentire, quum ad actum obedientiae proprie dictae verum *praecceptum* a Superiore *latum* exigant. Ita cum aliis Less. et Suarez. At non est, cur non sistamus in qualibet Superioris, ut talis est, voluntate, etsi praecceptum latum non sit. Perfectior enim est subjectio, et perfectius obsequium, quod auctoritati imperanti praestatur, si ipsius jussio *praevenitur*; neque tamen alia ratio motiva necessaria est sive in praeccepto, sive in re non praeccepta, sed quae praecipere potest et cujus beneplacitum Superior expressit; eadem ratio motiva modo strictius, modo levius debiti exactionem urget.

6. De obedientiae relativa praestantia si quaeritur, breviter dici potest: Christiana obedientia communis praestantior est ceteris virtutibus moralibus, vincitur religione; religiosa obedientia (in ordinibus religiosis) etiam communi obedientia christianâ praestantior est, non tamen religione praestantior, sed si ejus motivum praecisive spectatur, etiam inferior: quamquam si sumitur non praecisive, sed sicut re ipsa communiter exercetur, religionis virtutem implicite continet.

Ratio autem hujus praestantiae est, quia 1) per obedientiam fit subjectio hominis erga Deum legitimosve Superiores in omnibus objectis, saltem obligatoriis, sed aliae virtutes hanc subjectionem in quibusdam tantum objectis efficiunt. 2) Obedientia continet actiones omnium virtutum, saltem quatenus praecceptae sunt, aliae virtutes in propria sua materia sistunt.

3) Obedientia, ut ex S. Greg. M. S. Ignatius de Loyola ait (*ep. de obedientia*), virtus est, „quae ceteras menti inserit, insertasque custodit“, siquidem modo ad hujus, modo ad illius virtutis actus impellit, quibus virtutes generantur, crescunt, conservantur. 4) Quoad religiosam obedientiam id accedit, quod voluntarie homo per eam relinquit id, quo majus relinquere nequit in Dei honorem, propriam sc. voluntatem, propriumque arbitrium et judicium in totius vitae directione — quod multo majus est, quam honores, opes, sensuum illecebras reliquisse.

7. Inobedientia materialis in quolibet peccato committitur: cujus 781 specifica malitia desumitur ex oppositione ad eam virtutem, ad quam opus praescriptum spectat, si legislativa auctoritate praecceptum est, aut ex oppositione ad religionem, pietatem, etc., si hoc tantum titulo obedientia debebatur.

Formalis autem *inobedientia* committitur eo, quod aliquis nolit auctoritati legitimae in hac vel illa re subjacere; est igitur *auctoritatis qua talis contemptus*, ac propterea etiam in laesione rei objective levis per se grave peccatum: ex qua ratione interdum veniale fieri possit, habes n. 536.